

ZBIGNIEW DRÓZDOWSKI

ROLA MICHAŁA ĆWIRKO-GODYCKIEGO (1901 - 1980)
W KSZTAŁTOWANIU ANTROPOLOGII SPORTOWEJ

W ponad 100-letniej historii polskiej antropologii znajdujemy wielokrotnie kwestie nawiązujące do problematyki, która obecnie stanowi przedmiot zainteresowań tej dyscypliny w wychowaniu fizycznym i sporcie. Niektórzy z badaczy sięgają nawet dalej zwracając uwagę na pewne treści zawarte w J. Śniadeckiego „Teorii jestestw organicznych”. Podobne nawiązania znajdujemy także w innych opracowaniach. Są to jednak wyniki zainteresowań marginalnych w działalności różnych badaczy, bądź też dotyczą bardzo wąskich kwestii. Panuje dzisiaj zgodność, że zasadniczy rozwój antropologii stosowanej w wychowaniu fizycznym i sporcie zaczyna się z narodzinami akademickiego kształcenia w zakresie wychowania fizycznego. W Polsce datuje się ono na 1919 r., z utworzeniem na uniwersytecie powstającym w Poznaniu Katedry Wychowania Fizycznego, która w procesie historycznych przekształceń doprowadziła do dzisiejszej Akademii Wychowania Fizycznego [Ćwirko-Godycki 1965, Godycki 1957, 1958, 1959, 1961]. Od tamtych lat antropologia uprawiana w uczelniach wychowania fizycznego przeszła długą drogę przekształceń, rozbudowując zarówno zakres podejmowanej tematyki, jak też swój „personalny stan posiadania” [Ćwirko-Godycki 1965, 1971, Godycki 1957, 1959].

W procesie tym istotną rolę spełnił prof. dr hab. Michał Ćwirko-Godycki wpisując się, obok antropologów w sposób bezpośredni związanych z wychowaniem fizycznym w okresie międzywojennym, do rzędu koryfeuszy antropologii w jej zastosowaniach do kultury fizycznej. Proces przemian, jakim podlegała antropologia w jej zastosowaniach do wychowania fizycznego, charakteryzowaliśmy wcześniejszymi opracowaniami, a sylwetkę M. Ćwirko-Godyckiego jako antropologa, jako twórcy nauk o kulturze fizycznej, przedstawiono również [Drozdowski 1973a, 1976a, 1976b, 1981a, 1982c, Dzierżykraj-Rogalski 1973, Malinowski 1973, 1981, *Uroczyste...* 1981], podobnie jak ogólne oceny jego sylwetki. Wydaje się jednak celowe zwrócenie uwagi na rolę jaką spełnił i zajmowane miejsce w kształtowaniu antropologii sportowej. Dokonanie tego obrachunku jest słuszne także

ze względu na zamknięcie już podstawowych działań Profesora, podczas gdy wysuwane przezeń koncepcje odżywiają i są rozwijane w pracach uczniów i ich następców.

M. Ćwirko-Godycki był lekarzem, antropologiem, nauczycielem akademickim, związanym przez całe naukowe życie z środowiskiem Poznania, lecz mającym rozległe międzynarodowe kontakty naukowe osobiste oraz poprzez udział w organach kierowniczych różnych antropologicznych organizacji. Gruntowne wykształcenie medyczne, rozszerzone specjalistycznymi studiami uzupełniającymi antropologicznymi w wiodących wówczas w tym zakresie ośrodkach paryskich, stwarzało możliwości szerokiego i kompleksowego ujmowania nauki o człowieku [Malinowski 1973, Drozdowski 1982c]. Traktował ją jako porównawczą biologię człowieka, lecz silnie osadzoną w społecznych uwarunkowaniach [Ćwirko-Godycki 1976, Godycki 1959, 1961]. Takie ujęcie zbliżało go do akceptowania poglądów polskiej szkoły antropologicznej, przyjmującej że antropologia jest nauką badającą człowieka jako biologiczne podłoże zjawisk społecznych, a także biologiczne skutki tych zjawisk [Drozdowski 1975b, 1975c, 1979b]. Dorobek naukowy M. Ćwirko-Godyckiego możemy ująć w trzech głównych grupach: 1) ontogenetyczny rozwój człowieka, rozumiany szeroko, jako proces biospołecznych przemian, jakim podlega człowiek i ludzkie zespoły w całym życiowym cyklu, 2) biologia populacji pradziejowych, ujmowana jako jeden z aspektów badania uwarunkowań rozwoju człowieka w szerokim rozumieniu tego procesu, 3) metodologia antropologii, ukierunkowana na rozbudowanie, upowszechnienie i unowocześnienie technik badawczych, a zmierzająca do systemowego ujęcia antropologii. Zarówno ogólne rozumienie antropologii, jak też wykonywane prace badawcze, prowadziły nieuchronnie do zajęcia się przez M. Ćwirko-Godyckiego zastosowaniem antropologii w wychowaniu fizycznym [Drozdowski 1969, 1980c, Godycki 1959]. Formalny kontakt M. Ćwirko-Godyckiego z problemami kultury fizycznej charakteryzowaliśmy pełniej we wcześniejszym opracowaniu [Drozdowski 1981a].

Wkład Profesora do rozwoju antropologii sportowej można sprowadzić do następujących sfer: 1) własne prace badawcze składające się na jej teoretyczny dorobek, 2) kształcenie uczniów, którzy rozwijają jej problematykę, 3) poczynania organizatorskie, stwarzające podstawę rozwoju dyscypliny.

W publikowanym dorobku naukowym M. Ćwirko-Godyckiego szczególnie bliskie problemom wychowania fizycznego i korespondujące z potrzebami tej dyscypliny są prace w zakresie ontogenezy. Należy podkreślić w tym względzie badania rozwoju fizycznego dzieci z Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej, prowadzone w latach 1947-1953 [Ćwirko-Godycki 1947, 1969, 1975, Drozdowski 1973b, Ćwirko-Godycki, Kaliszewska-Drozdowska 1971]. Początkowo były

one ukierunkowane na uchwycenie zabieżeń, jakie w poziomie biologicznego rozwoju dziecka szkolnego powodowała wojna i trudności pierwszych powojennych lat. Już wstępne wyniki tych prac pozwoliły zdać sobie sprawę, że dotyczą one głębszych zjawisk, że uzyskiwane wyniki są uwarunkowane przekształceniami społecznych struktur, w tym również związanymi z przemieszczeniami ludności na skalę rzadko spotykaną, a prowadzącymi do powstania nowych społeczności [Ćwirko-Godycki 1962, 1969]. Opracowanie uzyskanych materiałów było dobrą szkołą naukowej analizy dla kilku pokoleń magistrantów, z których grona wyszła spora grupa dzisiejszych samodzielnych nauczycieli akademickich [Drozdowski 1979a, 1981b, 1981c]. Wyniki tych prac w odniesieniu do dziecka wielkopolskiego zawarto w bardzo syntetycznej postaci w pracy *Dziecko wielkopolskie w rozwoju metrycznym* [Ćwirko-Godycki 1975]. Jednak już wcześniejsze opracowania (np. *Indywidualny przyrost wzrostu, wagi i obwodu klatki piersiowej u dzieci poznańskich*) stały się cennym materiałem pomocniczym w codziennej pracy nauczycieli wychowania fizycznego, lekarzy, higienistów szkolnych [Godycki 1933, 1954, 1964].

Dla wychowania fizycznego i sportu szczególne znaczenie ma stwierdzenie znacznego zindywidualizowania dynamiki rozwoju dziecka, co stwarza potrzebę równie indywidualnego traktowania programów kształtowania biologicznych właściwości młodego organizmu poddawane oddziaływaniu ćwiczeń fizycznych. Wykazanie różnic w poziomie biologicznej wartości dzieci różnych środowisk regionalnych i społecznych stało się inspiracją odpowiednich przekształceń programowych oraz działania higienistów i lekarzy szkolnych, na których pracę M. Ćwirko-Godycki miał przez szereg lat szczególny wpływ jako wizytator higieny szkolnej w Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego [Godycki 1954, 1964]. Prowadził także w drugiej połowie lat czterdziestych badania żywienia młodzieży szkolnej oraz jego roli w kształtowaniu poziomu rozwoju fizycznego; poszukiwania te nie wyszły jednak poza sferę zgromadzenia materiału oraz jego sondażowych opracowań w postaci kilku prac magisterskich.

Podkreślić trzeba, że wyniki badań ontogenetycznych Profesora były niemal natychmiast upowszechniane przez wprowadzanie ich treści do wykładów akademickich, referatów na konferencjach naukowych, do podręczników i metodycznych przewodników. Weszły więc do obiegu informacji naukowej, mimo że często nie zostały formalną publikacją naukową ogłoszone, co działo się ze szczególną szkodą dla autora.

W sposób bezpośredni na rozwój antropologii sportowej wpłynęły wczesne prace M. Ćwirko-Godyckiego, dotyczące działania mięśni żwaczowych na kształt czaszki ludzkiej [Ćwirko-Godycki 1928]; poszukiwania te inicjowały silnie rozbudowane później badania zmian w morfologicznej strukturze człowieka, powodowanych różnymi forma-

mi aktywności ruchowej. Podobnie inicjował wspólną z M. Kossowitchem pracą badania morfologicznych uwarunkowań i skutków scho-rzeń, szczególnie rozwijane obecnie we współdziałaniu antropologii z re-habilitacją ruchową [Ćwirko-Godycki, Kossowitch 1931].

Wreszcie bardzo istotny dla antropologii sportowej jest wkład Pro-fesora w rozwój metod i technik badawczych antropologii, wykorzysty-wanych w badaniach związanych z problematyką kultury fizycznej. Szczególne znaczenie mają w tym zakresie podręczniki antropometrii, antropologii dla studiujących wychowanie fizyczne, pomoce metodycz-ne z anatomii, wskazówki do ćwiczeń itp. [Ćwirko-Godycki 1933, 1965a, 1967, Ćwirko-Godycki, Drozdowski 1967, Ćwirko-Godycki, Kołaczkowski 1967, Godycki 1956]. Niemal z za-sady były one próbami syntetycznego ujęcia stanu wiedzy antropolo-gicznej w poruszonym zakresie oraz porządkowania problematyki. M. Ćwirko-Godycki jest autorem pierwszego polskiego podręcznika an-tropometrii, adresowanego także do studiujących wychowanie fizycz-ne (*Zarys antropometrii* [Ćwirko-Godycki 1933]). Podręcznik ten miał w okresie powojennym dwa kolejne wydania [Godycki 1952, 1956]. Próbę syntezy wiedzy antropologicznej w zakresie wychowania fizycznego stanowi pierwszy podręcznik antropologii (*Antropologia dla studiujących wychowanie fizyczne* [Godycki 1955]), rozwinięty później wspólnie z autorem niniejszego opracowania (*Antropologia w zakresie studiów wychowania fizycznego* [Ćwirko-Godycki, Drozdowski 1967, 1972, 1978]).

Istotną rolę w rozwoju antropologii sportowej spełnił Profesor przez wykształcenie licznego grona uczniów zajmujących różne stanowiska w hierarchii szkół wyższych, a także w administracji państwowej. Dok-toryzował 28 osób, w tym 11 związanych z poznańską uczelnią wycho-wania fizycznego, a 8 jego uczniów posiada dzisiaj tytuły docentów i profesorów [Drozdowski 1981b]. Wśród jego uczniów znajdują się zarówno przedstawiciele dyscyplin teoretycznych, jak też kierunko-wych dla kultury fizycznej [Drozdowski 1973a, 1975a, 1979a, 1981a]. Przedmiotem ich dociekań były morfologiczne uwarunkowania i skutki zwiększonej aktywności ruchowej (Z. Drozdowski, J. Matynia, Z. Stawczyk, H. Młokosiewicz, L. Pawlaczyk, J. Jackowski, A. Wojakowski). Wynikiem tych prac było określenie roli cech morfologicznych w kształtowaniu poziomu niektórych właści-wości motorycznych, bądź też ujętej całościowo ogólnej i specjalnej sprawności fizycznej. Konsekwencją tych ustaleń było także wykonanie opisu „wzorcowej” budowy zawodników uprawiających różne dyscypli-ny czy konkurencje sportowe. Wśród prac, wykonywanych przez ucz-niów Profesora, należy także wymienić inicjowane przez nich badania rozwoju ontogenetycznego dzieci i młodzieży, w tym także uprawiają-cych różne dyscypliny sportowe (J. Jackowski, A. Wojakow-

ski, Z. Śniegowski); prace te przedstawiały biologiczne skutki zwiększonej aktywności ruchowej, stosowanej do organizmów rozwijających się, lecz były również ukierunkowane na tworzenie podstaw racjonalizacji programów nauczania, w tym szczególnie wychowania fizycznego szkolnego, a także sportowego szkolenia. Również prace prowadzone pod jego opieką na uniwersytecie stawały się tworzywem w poruszonym zakresie.

Inspiracji M. Ćwirko-Godyckiego także trzeba przypisać podjęcie badań rytmów biologicznych oraz ich roli w wychowaniu fizycznym i sporcie. Prowadzone prace (Z. Drozdowski z uczniami, B. Ryba, S. Drozdowski, J. Nitka, M. Kwilecka i inni) przyczyniły się do rozwoju chronobiologii oraz rozwinięcia jej zastosowań w różnych działach kultury fizycznej [Drozdowski 1975c, 1979d].

Wczesne prace Profesora, dotyczące wpływu mięśni na kształtowanie kości, a także jego bezpośrednia opieka, przyczyniły się do rozwoju antropomorfologii części miękkich, badań ontogenezy prenatalnej itp., tworzących podstawy anatomii funkcjonalnej, silnie korelującej z antropologią, szczególnie antropologią sportową. Poszukiwania badawcze w tym zakresie prowadzono zarówno na AWF w Poznaniu (Z. Kołaczkowski z uczniami), jak też w Zakładzie Antropologii UAM (A. Malinowski z uczniami, J. Strzałko).

Sam Profesor nie uczestniczył swymi pracami w badaniach wyników sportowych oraz struktur ruchu sportowego, lecz poszukiwaniom tym udzielił wsparcia formalnego i merytorycznego. Badania te, inicjowane w poznańskiej uczelni wychowania fizycznego, doprowadziły do ukształtowania się oryginalnego kierunku badawczego, stworzonego przez jej pracowników (Z. Drozdowski, J. Matynia, B. Ryba, J. Jackowski, E. Wachowski), mianowicie teorii wyniku sportowego. Wprawdzie przesunęła się ona od antropologii do ogólnej teorii wychowania fizycznego, lecz jej koncepcje, wyniki badań — szczególnie nawiązujące do antropomotoryki — leżą u podstaw szeroko rozumianej antropologii sportowej [Drozdowski 1975d, 1979c, 1979d].

Znamienny jest fakt, że tak szeroko zakrojony program prac dał w konsekwencji pokazną ilość dość spójnych informacji dla szerokiego ujęcia antropologii sportowej — zarówno jej metod i technik badawczych, jak też wyników szczegółowych i uogólnianych. Sądzę, że taki tryb postępowania był możliwy tylko przy uwzględnieniu trzeciej sfery działań M. Ćwirko-Godyckiego, stanowiącej jego wkład do antropologii sportowej, mianowicie poczynań organizatorskich. Stworzył w poznańskiej uczelni wychowania fizycznego silną placówkę antropologiczną, pracującą dzisiaj jako Zakład Antropologii Sportu AWF w Poznaniu, a wokół niej skupił liczne grono, między innymi wymienionych wyżej, własnych uczniów oraz ich następców [Drozdowski 1979a, 1981b]. Potrafił także przyciągnąć do kierowanej przez siebie placówki

znaczny zespół studentów stanowiących naturalną bazę rekrutacyjną rozlicznych badań naukowych. Z jego inicjatywy i wsparcia organizowano różne naukowe konferencje (sympozja „Rola rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie”, seminarium „Przyrodnicze podstawy narciarstwa”, konferencje im. E. Lotha „Antropomorfologia części miękkich”, seminarium „Teoria wyniku sportowego” itp.). Wiele konferencji ma swoje tradycje, odbywają się w regularnych czasowych odstępach. Dorobek naukowy tych spotkań sprowadzał się do podsumowywania kolejnych etapów realizowanych badań naukowych oraz wyznaczania ich dalszego kierunku, stając się twórczym w budowaniu problematyki antropologii sportowej.

Przytoczone rozważania pozwalają wysunąć następujące stwierdzenia sumujące twórczo, którym M. Ćwirko-Godycki uczestniczył w budowaniu antropologii sportowej: 1) własne badania dziecka szkolnego dostarczyły informacji o dynamizmie jego rozwoju oraz roli różnych czynników warunkujących ten proces, w tym także ćwiczeń fizycznych, co stało się podstawą jednego z działów antropologii sportowej; 2) inspirowane i kierowane prace uczniów dotyczące morfologicznych uwarunkowań ćwiczeń fizycznych oraz ich skutków, chronobiologii oraz teorii wyniku sportowego składały się na pokaźną część dzisiejszej postaci antropologii sportowej; 3) zorganizowanie placówki antropologicznej oraz inspirowanie i opiekowanie się inicjatywami ukierunkowanymi na prace badawcze dotyczące biologicznych uwarunkowań i skutków znacznie zwiększonej, bądź obniżonej aktywności ruchowej oraz stworzenie wydawnictw dla upowszechnienia wyników prowadzonych badań.

Nasuwa się pytanie: jakie stanowisko w stosunku do zastosowań antropologii w wychowaniu fizycznym oraz ukształtowania antropologii sportowej zajmował sam M. Ćwirko-Godycki? Otóż w połowie lat pięćdziesiątych, zatem na początku najbardziej owocnego okresu swych powiązań z kulturą fizyczną, wypowiadał się następująco: „Jeżeli rozpatrzemy programy nauk o wychowaniu fizycznym od czasu powstania tego rodzaju nauczania, to spostrzeżemy, że antropologia, obok anatomii, zajmuje poczesne miejsce w licznych programach. U nas wprowadził ją Piasecki w 1921 roku, kiedy to po raz pierwszy w Polsce wychowanie fizyczne znalazło reprezentację wśród innych katedr uniwersyteckich...” [G o d y c k i 1959: 374]. Około dziesięć lat później (w 1966 r.), kiedy przygotowywał się do odejścia z poznańskiej uczelni wychowania fizycznego, a wyniki swych prac antropologicznych związanych z kulturą fizyczną podsumowywał podręcznikiem: *Antropologia w zakresie studiów wychowania fizycznego*, w interesującej nas kwestii wypowiadał się następująco: „W dobie obecnej antropologia na studiach wychowania fizycznego ma do spełnienia dwa zadania: jedno — to poszerzenie ogólnego wykształcenia w zakresie znajomości człowieka jako istoty zajmu-

jącej określone stanowisko w świecie żyjącym, utrwalenie światopoglądu naukowego na otaczający nas świat i toczące się w nim zjawiska, a drugie to przygotowanie studenta do pracy zawodowej z pełną znajomością zmienności w budowie człowieka, ze zrozumieniem procesów rozwojowych i wpływów na nie czynników środowiskowych w różnych okresach ludzkiego życia, wyrobienie trafności osądów co do związków zachodzących między strukturą morfologiczną a wydolnością funkcjonalną organizmu, szczególnie wobec obciążenia go wysiłkiem fizycznym..." [Ćwirko-Godycki 1978: 7].

Po następnym dziesięcioleciu, wzbogaconym wynikami prac uczniów i następców, w wykładzie przedstawionym z okazji doktoratu *honoris causa* AWF w Poznaniu (12 kwietnia 1975 r.) M. Ćwirko-Godycki swoje poglądy, oparte na wieloletnich dociekaniach w sprawie zastosowań antropologii w wychowaniu fizycznym, sporcie, turystyce, rekreacji i rehabilitacji ruchowej — składających się na cały obszar kultury fizycznej — podsumował następująco: „Pragnąłbym poświęcić parę słów zagadnieniu dyskusyjnemu, którym zajmuje się dziś cały świat, mianowicie ujęciu w jakieś ramy naukowe samego człowieka. Ujęcia takie dla antropologa i dla wychowawcy fizycznego w znacznym stopniu pokrywają się. Trzeba bowiem stwierdzić, że antropolog współczesny poszukuje przyczyn wewnętrznych ukształtowania się zewnętrznego organizmu człowieka, jeśli docieka i studiuje właściwości organizmu ludzkiego w reakcji na działanie czynników zewnętrznych otaczających go, jeśli stara się przewidzieć na podstawie badań zamierzonych czasów, co stanie się z człowiekiem w czasach współczesnych i posuwających się jak w kolejdoskopie przemianach życia, to wychowawca fizyczny, zajmujący się wysiłkiem fizycznym człowieka, musi postawić sobie przed oczyma prawie wszystkie te same kwestie. Ukształtowanie ciała a związek jego z wydolnością fizyczną musi być wyjaśniony poprzez badania zewnętrznych funkcjonalnych właściwości organizmu ludzkiego, obciążenie wysiłkiem musi być skorelowane z typologią pracy układu nerwowego, a wreszcie zmienność organizmu ludzkiego, jej prawa i konsekwencje dla tego organizmu powinno stać się zasadą poznawczą dla ujęcia teoretycznego i zastosowań praktycznych w wychowaniu fizycznym i sporcie..." [Ćwirko-Godycki 1976: 60].

Zestawiając przytoczone poglądy z różnych okresów i etapów kontaktu Profesora z problematyką kultury fizycznej, a szczególnie jej szkolnictwem, można zaobserwować rozwój koncepcji zastosowań antropologii w wychowaniu fizycznym. Tendencja ta jest bardzo konsekwentna i wynika z założeń poczynionych dla poznańskiego środowiska antropologicznego przez jego twórcę — Adama Wrzosa. Dzisiaj określibyśmy ją jako szeroko rozumianą „biologię porównawczą człowieka”. We wcześniejszym naszym opracowaniu proces ten charakteryzowałem

następująco: „... Tę problematykę przeniósł twórczo prof. dr M. Ćwirko-Godycki do badań w dziedzinie wychowania fizycznego i sportu. Podjęto prace zmierzające do uchwycenia procesów rozwoju dziecka wielkopolskiego, były one jednak tak pomyślane, aby stworzyć biologiczne podstawy wychowania fizycznego. Współdziałając systematycznie z twórcą polskiej biometeorologii sportu — prof. dr. Bohdanem Kiełczewskim — poszukiwał także roli abiotycznych czynników w kształtowaniu rozwoju dziecka. Z jego inspiratorskich poczynąń pochodzą silnie dzisiaj rozwinięte badania zmierzające do uchwycenia morfologicznych podstaw sportu kwalifikowanego, a także badania w zakresie biorytmów — ich roli i wykorzystania nie tylko w wychowaniu fizycznym i sporcie, lecz także w programowaniu obciążeń w czasie pracy fizycznej...” [Drozdowski 1973: 246].

W ten sposób zarysowuje się szersze rozumienie antropologii sportowej, zresztą związane z rozszerzeniem roli i zadań kultury fizycznej. We wcześniejszym naszym wspólnym podręcznikowym ujęciu zastosowań antropologii do wychowania fizycznego przyjęliśmy, że „antropologia sportowa jest działem antropologii, który zajmuje się badaniem zmian strukturalnych i funkcjonalnych, zachodzących w organizmie ludzkim w czasie oraz pod wpływem systematycznie uprawianych ćwiczeń fizycznych, a prowadzących do wykształcenia typu sportowego...” [Ćwirko-Godycki, Drozdowski 1967: 170]. Takie „etapowe” rozumienie antropologii sportowej przyjmowaliśmy w konstruowaniu naszych planów badawczych i zadań okresowych oraz wieloletnich. Wynikało ono z przytaczanych zadań i prac, których inspiratorem był M. Ćwirko-Godycki. Wynikiem naturalnego procesu rozwoju przyjętych koncepcji był istotny postęp informacji w zakresie kwestii ujmowanych mianem antropologii sportowej oraz uzyskiwanych rozwiązań. Pozwoliło to przyjąć, że „antropologia sportowa jest działem antropologii zajmującym się badaniami zmian morfofunkcjonalnych (a także biorytmicznego charakteru tego procesu) zachodzących w ludzkim organizmie w czasie i pod wpływem wykonywania (uprawiania) różnych form aktywności ruchowej, o różnym stopniu jej intensywności, a występujących zarówno w czasie ćwiczeń fizycznych i sportowego treningu, jak też czynności zawodowych; zmiany te prowadzą do ukształtowania się określonego typu sportowego, czy zawodowego, będącego biologiczną odpowiedzią organizmu na stosowane bodźce ruchowe...” [Drozdowski 1980].

Takie rozszerzone rozumienie antropologii sportowej jest wynikiem postępu prac uczniów M. Ćwirko-Godyckiego oraz ich następców i silnie koresponduje ze współczesnym rozumieniem celów i zadań kultury fizycznej [Drozdowski 1979b, 1979d, 1979e, 1980a].

Podsumowując charakterystykę M. Ćwirko-Godyckiego jako twórcy zastosowań antropologii w wychowaniu fizycznym i sporcie możemy

więc stwierdzić, że jego rola w procesie kształtowania nowego działu antropologii i jego rozbudowy w Polsce była zasadnicza. Inspirował nowe kwestie badawcze, rozwijał kształcenie kadr naukowych uprawiających tę problematykę i przenoszących ją także do innych działów kultury fizycznej. Inicjowane przez niego badania naukowe — po odejściu w stan spoczynku — nie obumierały, a rozwijały się nadal, przekształcając samą antropologię sportową, lecz stając się także ważną składową teoretycznych podstaw współczesnej kultury fizycznej. Powstał także proces zwrotny — na rozwoju zastosowań antropologicznych w kulturze fizycznej zyskała sama antropologia, także jej inne działy, do których płynęły inspiracje nowych koncepcji i problemów badawczych. Wpisał się M. Cwirko-Godycki nie tylko do historii nauk o kulturze fizycznej, antropologii sportowej, lecz stał się propagatorem nowych idei w badaniu przeszłości i uwarunkowań obecnego stanu, wyznaczających naszą przyszłość.

PISMIENICTWO

- Cwirko-Godycki M., 1928, *Influence des muscles masticateurs sur la morphologie cranienne*. Revue Anthropologique, 38, 140 - 168.
- Cwirko-Godycki M., 1929, *Linie skroniowe pod względem antropologicznym*. Przegl. Antr., 3, 106 - 118.
- Cwirko-Godycki M., 1933, *Zarys antropometrii. Podręcznik dla studentów medycyny, wychowania fizycznego i nauk przyrodniczych oraz dla lekarzy szkolnych*. Lwów.
- Cwirko-Godycki M., 1947, *Instrukcja do badań konstytucjonalnych dziecka na koloniach letnich w r. 1947*. Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, Poznań.
- Cwirko-Godycki M., 1962, *Les lignes du développement individual des enfants des écoles en Pologne*. Actès du VI Congrès International des Sciences Anthropologiques, t. 1, 429 - 433. Paris.
- Cwirko-Godycki M., 1965a, *Higiena w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Poznań.
- Cwirko-Godycki M., 1965b, *Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Poznaniu w okresie dwudziestolecia Polski Ludowej*. Roczn. Nauk. WSWF w Poznaniu, 11, 3 - 9.
- Cwirko-Godycki M., 1967, *Seminarium magisterskie w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Poznań.
- Cwirko-Godycki M., 1969, *Les recherches entogénétiques sur les enfants et les adolescents entre 3 et 18 ans en Pologne Populaire (1944 - 1969)*. Przegl. Antr., 35, 113 - 118.
- Cwirko-Godycki M., 1971, *Rozwój antropologii w PRL w liczbach (1944 - 1969)*. Rozwój i dorobek antropologii polskiej w 25-lecie PRL, 11 - 21, Poznań.
- Cwirko-Godycki M., 1975, *Dziecko wielkopolskie w rozwoju metrycznym*. Przegl. Antr., 41, 281 - 293.
- Cwirko-Godycki M., 1976, *Wykład w czasie promocji doktora honoris causa w AWF w Poznaniu*. Kronika AWF w Poznaniu, 19, 55 - 61.

- Ćwirko-Godycki M., Z. Drozdowski, 1967, *Antropologia w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Warszawa—Poznań. Wyd. 2 1972, wyd. 3 1978.
- Ćwirko-Godycki M., M. D. Kaliszewska-Drozdowska, 1971, *Prace ontogenetyczne w antropologii polskiej w 25-leciu PRL*. Rozwój i dorobek antropologii polskiej w 25-leciu PRL, 31-39. Poznań.
- Ćwirko-Godycki M., Z. Kołaczkowski, 1967, *Podręcznik do ćwiczeń anatomicznych*. Poznań.
- Ćwirko-Godycki M., M. Kossovitch, 1931, *Recherches anthropologiques et sérologiques sur les cancéreux*. Inst. Inter. d'Anthrop. IV. Session Portugal, 545-551. Paris.
- Drozdowski Z., 1969, *Certaines problèmes de typologie sportive ainsi que l'application des méthodes anthropologiques à la recherches dans le domaine de l'éducation physique et du sport à la lumière d'ouvrages anthropologiques poznańiens*. Przgl. Antr., 35, 169-187.
- Drozdowski Z., 1973a, *Działalność prof. dra Michała Ćwirko-Godyckiego w poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*. Przgl. Antr., 39, 244-248.
- Drozdowski Z., 1973b, *Polish anthropology present state and future prospects*. Mat. i Prace Antrop., 87, 7-34.
- Drozdowski Z., 1975a, *Poznańska Akademia Wychowania Fizycznego w budowaniu teoretycznych podstaw kultury fizycznej*. [w:] Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej, Warszawa—Poznań, 5-10.
- Drozdowski Z., 1975b, *Antropologia sportowa w badaniach środowiska poznańskiego*. [w:] Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej. Warszawa—Poznań, 144-157.
- Drozdowski Z., 1975c, *Poznańskie badania roli rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie*. [w:] Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej. Warszawa—Poznań 166-178.
- Drozdowski Z., 1975d, *Teoria wyniku sportowego*. [w:] Wkład poznańskiej AWF w rozwój teoretycznych podstaw kultury fizycznej. Warszawa—Poznań, 189-201.
- Drozdowski Z., 1976a, *25 lat Uczelni w służbie socjalistycznej kultury fizycznej*. Kronika AWF w Poznaniu, 19, 34-46.
- Drozdowski Z., 1976b, *Promocja prof. dra Michała Ćwirko-Godyckiego doktorem honoris causa w AWF w Poznaniu*. Kronika AWF w Poznaniu, 19, 48-55.
- Drozdowski Z., 1979a, *Zakład Antropologii Sportu w 60-leciu akademickiego nauczania wychowania fizycznego*. Poznań.
- Drozdowski Z., 1979b, *Antropologia sportowa. Morfologiczne podstawy wychowania fizycznego i sportu*. Warszawa—Poznań. Wyd. II.
- Drozdowski Z., 1979c, *Antropologia w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Przgl. Antr., 45, 192-204.
- Drozdowski Z., 1979d, *Tendencje rozwoju nauk o wychowaniu fizycznym i sporcie*. Roczn. Nauk. AWF w Poznaniu, 28, 3-21.
- Drozdowski Z., 1979e, *Notatka w sprawie przedmiotu i kierunku poszukiwań badawczych w kulturze fizycznej*. Roczn. Nauk. AWF w Poznaniu, 28, 239-241.
- Drozdowski Z., 1980a, *Antropologia sportowa w Polsce*. Maszynopis. Poznań.
- Drozdowski Z., 1980b, *Kultura fizyczna i jej teoretyczne podstawy w kształtowaniu współczesnego społeczeństwa*. Monogr. AWF w Poznaniu, 194, 11-33.
- Drozdowski Z., 1981a, *Michał Ćwirko-Godycki (1901-1980)*. Kronika Miasta Poznania, 3, 101-104.
- Drozdowski Z., 1981b, *Seminarium doktorskie Zakładu Antropologii Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu*. Roczn. Nauk. AWF w Poznaniu, 29, 3-12.
- Drozdowski Z., 1981c, *Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu w latach (1970-1981)*. Poznań.

- Drozdowski Z., 1982a, *Antropometria w zakresie studiów wychowania fizycznego*. Poznań.
- Drozdowski Z., 1982b, *Miejsce antropologii w teoretycznych podstawach kultury fizycznej*. Tezy wyjściowe. Roczn. Nauk. AWF w Poznaniu, 31, (w druku).
- Drozdowski Z., 1982c, *Michał Ćwirko-Godycki (1901-1980) — jego wkład do nauk o kulturze fizycznej*. Roczn. Nauk. AWF w Poznaniu, 31, (w druku).
- Dzierżykray-Rogalski T., 1973, *Zastugi prof. dra Michała Ćwirko-Godyckiego dla antropologii*. Przgl. Antr., 39, 239-242.
- Godycki M., 1933, *Wiadomość o materiale zebrany w szkołach powszechnych Poznańskiego Okręgu Szkolnego oraz plan badań antropologicznych dzieci szkolnych w Polsce*. Pamiętnik XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu, 632.
- Godycki M., 1954, *Indywidualny przyrost wzrostu, wagi i obwodu klatki piersiowej u dzieci poznańskich*. Przgl. Antr., 20, 665-673.
- Godycki M., 1955, *Antropologia dla studiujących wychowanie fizyczne*. Poznań.
- Godycki M., 1956, *Zarys antropometrii*. Warszawa.
- Godycki M., 1957, *Rzut oka na dzieje kształcenia w zakresie wychowania fizycznego w Poznaniu*. Kronika WSWF w Poznaniu, 1, 5-24.
- Godycki M., 1958, *Ośrodek poznański*. Mat. i Prace Antrop., 39. Wrocław.
- Godycki M., 1959, *Antropologia a wychowanie fizyczne*. 40 lat od Katedry WF UP do WSWF w Poznaniu, 373-381.
- Godycki M., 1961, *Les succès d'anthropologie polonaise dans le domaine de l'éducation physique*. Roczn. Nauk. WSWF w Poznaniu, 2, 65-69.
- Godycki M., 1964, *Kilka uwag metodologicznych na temat badań rozrastania się organizmu człowieka*. Roczn. Nauk. WSWF w Poznaniu, 8, 57-72.
- Malinowski A. (red.), 1975, *Zarys biologii człowieka*. Poznań.
- Malinowski A., 1973, *Zastugi i działalność naukowa prof. dra Michała Ćwirko-Godyckiego dla Zakładu Antropologii Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*. Przgl. Antr., 39, 242-244.
- Malinowski A., 1981, *Profesor Michał Ćwirko-Godycki (1901-1980) — życie i działalność naukowa*. Przgl. Antr., 47, 3-19.
- Uroczyste pożegnanie Profesora Michała Ćwirko-Godyckiego na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu*. Przgl. Antr., 47, 21-29.

Zakład Antropologii Sportu
Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu
ul. Marchlewskiego 27/39, Poznań

THE ROLE OF MICHAŁ ĆWIRKO-GODYCKI (1901-1980) IN FORMATION OF ANTHROPOLOGY OF SPORTS

by ZBIGNIEW DROZDOWSKI

Despite earlier traditions, full development of anthropology applications to physical education and sports begun with foundation of the Chair of Physical Education at the University of Poznań in 1919 where, among other disciplines, anthropology was taught and anthropological research conducted. In the process of development of anthropology in the academic centre of physical education a great role was played by the late Michał Ćwirko-Godycki. His contribution to the subdiscipline may be summarized as follows: 1. his own research on development of schoolchildren supplied information on influence of various factors, among them physical exercises, on the development, 2. he inspired and super-

vised research of many students that explained morphological conditioning of physical exercises and their impact on morphology, contributed to the knowledge of chronobiology (biorythms) and to the theory of result in sports, that constitutes a large part of what is now called the anthropology of sports, and 3. he has organized a special anthropology department and editorial facilities to promote the subdiscipline.

A number of persons now active in all sorts of institutions related to physical education and sports were his students. Now they have introduced elements of anthropology into research on physical education, sports, tourism and recreation and rehabilitation of convalescents and invalids.